

ЛБ 20 283

444

КЊИГА О НЕМАЧКОЈ

МИЛОШ ЦРЊАНСКИ

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1. КНЕЗ МИХАИЛОВА 1.
1931

Стр. М. Селушић
у зградби
Београд

КЊИГА О НЕМАЧКОЈ

26. XII. 1931

НАПИСАО

МИЛОШ ЦРЂАНСКИ

102 53482759

БЕОГРАД

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА

1. КНЕЗ МИХАЛОВА 1.

1931

ОД ИСТОГ ПИСЦА:

- МАСКА. Поетична комедија. (Друштво Хрватских
Књижевника, Загреб, 1918.)
- ЛИРИКА ИТАКЕ. Песме. (Цвијановић, 1919.)
- ПРИЧЕ О МУШКОМ. (Цвијановић, 1920.)
- ДНЕВНИК О ЧАРНОЈЕВИЋУ. Роман. (Свесловенска
Књижара, 1921.)
- АНТОЛОГИЈА КИНЕСКЕ ЛИРИКЕ. („Напредак“,
1924.)
- НАШЕ ПЛАЖЕ НА ЈАДРАНУ. („Јадранска Стража“,
1927.)
- БОКА КОТОРСКА. („Јадранска Стража“, 1927.)
- ПЕСМЕ СТАРОГ ЈАПАНА. („Напредак“, 1928.)
- СЕОБЕ. Роман. (Геца Кон, 1929.)
- ЉУБАВ У ТОСКАНИ. (Геца Кон, 1930.)
- САБРАНА ДЕЛА, I. II. („Библиотека савремених
југословенских писаца“, 1930).

КЊИГА О НЕМАЧКОЈ

I

**Ова је књига први део једног дела
о Немачкој, чији ће други део бити објав-
љен ускоро.**

ИРИС БЕРЛИНА.

Немачке појаве и ствари не само да нису безбојне, већ су, напротив, пуно, густо шаренило, често опоро, и, баш зато, незаборавније.

Магла и безбојност, сиво небо које смо навикли да замишљамо над Пруском, спадају у нетачне и застареле податке, и иначе многобројне, преостале из прошлости, о немачким земљама и немачком животу.

Дубље, сочније зеленило, од боје шума, око северних, немачких језера, невероватно плавих, тешко је не само наћи, већ и замислити. Читав један разноврсни низ боја је то, до сасвим чудних зелених, а над њим светле пруска небеса, лети велики, ванредни опали што су, зими, још чистији.

Промене тамо нису безбојне, ствари нису сиве.

Прелаз преко границе није без оног крутог, често описаног, цариника и стражара, али су и они као слике одлични. У Баварској плаве, у Саксонској зелене, у Порајнју румене, у Пруској жуте боје, све су чешће, пред путником.

Рукавом од беле и плаве боје управља баварски стражар саобраћајем, у гунгули, са једног амвона, исто тако префарбаног. Воз, који се на немачкој граници претвори у један строго одређени ред вагона и одељења, за пушаче и непушаче, даме и путнике са псима, није без црвених кола за спавање. Једна од највећих и најновијих станица железница немачких, Лајпциг, огромна је конструкција гвожђа, челика, бетона, асфалта и камена, али су у њој значајније боје. Њени семафори, скретнице, натписи, на најважнијим тачкама, у свим геометриј-

ским облицима, имају свој засебан, узрочни ред догађаја, који се продужује и кроз ноћ, са светиљкама црвеним, зеленим, плавим и фосфорним, дуж пруга, на далеко. Станица та је безмерна као зграда, али су констелације њених бојадисаних кругова, звезда, стрела, паралела, елипса, особито у ноћи, битније и још више „немачке“. Као и у звездано небо, ван зграде, и у њих се сатима може остати загледан, замишљен.

Први такви додир са немачким стварима, и на рекама, међу доковима, дизалицама, чекрцима и бродовима, исто су тако пуни боја. Пристаништа, и на Рајни, и високо у северним крајевима пруским, нису ни црна, ни сива. Можда јер море није далеко.

Појаве немачког живота, успут, за око, уопште нису тамне. Земља, стара земља, претерано би било рећи да је нестала под масама немачких ствари које се виде дуж пруга, са реке, или под аеропланом: али да делови природе, боје природе, немају више битног значаја у немачким видцима, то се не заборавља. Земља нестаје у непрекидном наставку дела људске руке, зграда, радионица, а њене боје, врло често, у боји индустријских реклама. Житна поља делују већ, на око, скоро као неприродне боје.

Густина шарених немачких ствари, дела људских руку, у понеком крају те земље, већ је толика, да оставља утисак вртлога боја, што природни пејзаж никад не постиже. Никако пак утисак неког сивог, безбојног света, који су писци и путници били разгласили.

Напротив, слика коју треба замислити, одмах од почетка, мора имати велике површине оштрих боја, огромне префарбане квадрате и паралелограме, и, у њима, гигантске конструкције гвожђа, у непрекидној промени. Чекрци, зупчане шине, пирамиде, палме од челика, њихају се и клизе, подржавају се, над брдовитим сводовима и мостовима. Велики, зажарени блокови дижу се усијани и грме,

под треском модрих чекића, који би могли порушити читаве улице. Догађаји сокачки пролазе испод вишеспратних стубова и површина стаклених, у којима се ломе зраци. Живот се више не креће међу појавама пролећа, јесени, или зиме, већ међу пропустима и крововима архитектонских, оптичких и електротехничких потреба. И у тој новој романтици немачкој основа није сиво, ни безбојност, већ, напротив, црвенило, жуто, плаво, провидно и упалјено зелено.

Чиновничка, сива, безбојна Немачка уопште више не постоји; у старим, сурим, кишовитим паланкама остаде јој још понеки траг. Ту се диже из гроба црна боја шињела, али толико ретко, да се чини као да за то има нарочити час, који откуцавају старински сатови.

Иначе, сва је Немачка у бојама, спољним и унутрашњим. Оне су опоре за странца, али дубоке и пуне прелива.

Бивше сиво: куће, асфалт, честа кишовитост, нестаје са предратним бојама: црвеним цигљама „немачке“ архитектуре и „националним“ бојама трамваја. Безбројни снопови електротехнике дају илузију: као да је мање кишовита јесен и мање сиво зимско небо, у сутон дана. Послератне боје преплавише све то таласима жутог, црвеног, зеленог и т. д. Тако, да се све појаве сливају у реку чудних ириса.

И старој, бившој Немачкој, може се признати да је имала, понегде, жарку бојадисаност, спољашност једне површине Дирера, а новој, у пуној промени, мора се то признати, баш као главни знак. Знак, можда, уопште, једног новог времена и промене света.

Само су шпанске заставе, декори, одежде тако сито и богато бојадисане, у прошлости, као немачке. Ванредне боје стегова тиринжанских, баденшких, баварских, саксонских, ханзеатских, бранденбуршких, што се још, каткад, виде, зачућавају као и грбови

и сликарство тих земаља. Но и данашње боје безбројних застава трговина, трговачких кућа, фабрика, спортских клубова, прометних друштава и т. д. нису мање лепе, над немачким градовима, и не заостају за бившима, по богатству шара!

Вечерња осветљења натписа и реклама, (скоро иста и у Паризу, пренета са њујоршког Бродвеја), нису само узрок једне нове, модерне поетичности вечера и ноћи великих градова, потпуно различите од некадашње „поетичности“, већ и знак нестанка нечег карактеристично „немачког“, што тоне у нешто велико и интернационално.

Непобитно пак та бојадисана осветљења, пре неукусна и само шарена, имају сад дивних боја, до најчуднијих ружичастих и љубичастих, са лепотом горућих спектра и небесних сфера.

Прича о сивој, безбојној Немачкој је при крају. Сребрне реке, долине воћњака, плава језера, добише сад одблеске у ноћима великих немачких градова. Незграпни, беспламни немачки живот (проналазак писаца) променио се, у једну грозничаву и светлу зажареност. Земља која има најмоћнију индустрију боја и једно старо, недовољно познато, ванредно сликарство, није сива, ни глупо безбојна. Земља најлепших кестенова, језиво зелених пропланака, сад, све више надзидана у бетон, гвожђе, у стакло, светли се од боја и дању и ноћу.

Па и кад би била истинита прича о њој, досадној и бедној за око, она ће се изменити, јер ће је, ускоро, зазидати сву, појавама и стварима, што су дела људских руку, хотимична и својевољна, свесна. Знамења њена ће тада бити, и већ су, жуте стреле, светиљке црвене, зелене и беле, што гасну и владају кретањем, плави аеродроми, састављени од бојадисаних лонгитудиналних и трансверсалних боја, зракова и блесака.

У таквој земљи, и онај Немац, крупни и несносни, кога су странци приказивали избријаног, хладног, одевеног као неки чиновник погребног преду-

зећа, и да постоји, морас би се променити. У таквој атмосфери, и главни град те земље, пруски Берлин, ма какав био, морао би се изменити и постати, у свом асфалту, и небу, боје опала, сасвим други него што је био.

Заблуда је, дакле, (међу осталим заблудама о немачким стварима), да су изрази пролазности тамо безбојни, троми и неодређени. Напротив, пуни су боја и интензивно јаки.

Главна црта првог утиска је : да су земља, поља, оранице, у нестајању, и да су градови, дела људских руку, већ толико многобројни и повезани саобраћајним и индустријским појавама, да лик немачке земље више није по Божјој вољи саздан, већ по профилу рада раденика.

Кише, олује, вејавице у шуми ; први пролетни дани са својим млаким сунцем и травама, међу жбуњем сухим, са којег се топи снег ; дуг ред топола ; све је то већ случајност, а не главно. Дна шумовитих котлина ; таме у шипражју језера, где пауци тку ; висови по којима се њише класје ; горски проплатци и ледене висоравни, којима немачке гомиле хрле, при крају радних дана седмице ; све су то само излети из живота из којег изласка више нема.

Јурећи аутом, брзином без шума, или на точковима што пљаште, износи се тело у природу, али то више нема, за душу, последице једног дугог живота са пољима и брдима, стадима и мравима, већ само утисак нечег изгубљеног и уметног, меланхолично буколичног.

Тако су постала споредна и немачка села и сељачки живот, извори толиких сазнања и чулних радости некад, са којима се могао упоредити само значај анималности богатих фламанских и чешких села. Нису више радосна у својим оргијама, нити имају снаге мистичног заветовања, у гомилама, Богу. Ни њини студенци, ни гробље, ни шиљата готика њиних цркава више не узбуђују. Игранке њине, на

пољани, пред селом, заборављене су, па и њини чопори оваца, говеда, њина крда, изгубише смисао неопходног, као и њине свадбе и сахране лепоту слика, што имају сјај оличења невидљивог, у измаглицама вечерњим. Полегла су та села пред плочама својих малих банака, антенама по крововима и страховито исфарбаним биоскопима.

Мање вароши немачке, међу њима, опкољене зидинама средњеveковним, пуне декора прошлих столећа, цркава, општина, замкова, кула, исто су тако несавремене. У њима умире прошлост.

По неки двораци, парк, у вези са свим својим ловцима, лугарима, шумарима, решио се на отпор Републици и Берлину. Верује у околне касарне, зидане у славу Фридриха, у среска начелства, од пешчаника опраног кишом, у којима још живе прави дуси Немачке. Паланачки разговори ту још трају. Читаве области немачке застале су, у рату, и заостале. Старо време, царски режим осети се тако, идући у Берлин, у по некој варошици, тако јасно и видно, да се чини као да се одиграва на позорници. Сахрана неког бившег ђенерала, састанак, на кафу, код неке старије госпође, понека школска свечаност, још увек су узрок литији бивших одора, спроводу истих глава, ошишаних све на исту влас.

Иако отпор Берлину долази са разних крајева, највиднији је, као што је познато, на југу. Север и југ, два света, лутерански и католички, још се боре, али та борба већ више личи на навику, него на коштац. Топле и хладне земље, две различите мешавине крви, архитектуре, морала, диалекта, ћуди, јеловника. (Исти осећај, ипак, величанства Уније.)

Читава Баварска, подељена на парохије и дицезе, изгубила је рат, као што се некад губио, у ратовима са Француском, без икакве промене у свом бићу. Ни живот сељачки, као ни беле цркве по брдима, променили се нису. Питања католичких црквених општина, „борбе“ против неморала, бриге око усева, испуњавају живот.